

Voorspelbare massale bronstbeleving op Het Nationale Park De Hoge Veluwe levert vrijwel geen verstoring op van de herten die daardoor van zeer nabij kunnen worden geobserveerd.

Foto's Nationaal Park De Hoge Veluwe

Hoeveel wild kan een

Het Nationale Park De Hoge Veluwe ('het Park') is een 5.400 ha groot natuurgebied dat voor ongeveer zestig procent uit bos en veertig procent uit open landschappen bestaat op overwegend arme en droge zandgronden. Het beheer van het Park richt zich vooral op het behouden en versterken van de voorkomende bijzondere en zeldzame soorten. Daarnaast is er veel aandacht voor recreatie, cultuurhistorie en bosbouw. In dit artikel bespreken we de relatie tussen het realiseren van terreindoelen en het beheer van de aanwezige populaties grote hoefdieren.

— Jakob Leidekker (Het Nationale Park De Hoge Veluwe) & Jan den Ouden (Wageningen Universiteit)

> Het Park is in het begin van de twintigste eeuw ontstaan door aankopen van het echtpaar Kröller-Muller. Het huidige Park vormt een leefgebied voor edelhert, ree, wild zwijn en moeflon. Vanaf

de verlaging van de rasters in 2013 betreden incidenteel ook damherten het Park vanuit het naastgelegen Deelerwoud. Aanvankelijk werden door het aanhouden van binnenrasters de doelen voor het wildbeheer en de overige terreindoelen strikt gescheiden. Eind vorige eeuw zijn de binnenrasters verwijderd en stond het wildbeheer niet meer op zich, maar werd het beheer van de wildpopulaties afgestemd op de realisatie van de meervoudige doelen van het gehele Park. De uitdaging is om die verschillende doelen op de juiste waarde te schatten en te bepalen hoe de populaties van de verschillende diersoorten die doelen beïnvloeden. Dit gebeurt op basis van praktische veld- en vakkennis, en wordt ondersteund door wetenschappelijk onderzoek. Uiteindelijk worden in ruimte en tijd variërende onderbouwde keuzes gemaakt hoe de aanwezige populaties te beheren.

Effecten op de biodiversiteit

De herintroductie van edelherten en wilde zwijnen aan het begin van de twintigste eeuw is eigenlijk een vooroorlogse variant van rewilding. Vanuit verschillende delen van Europa werden dieren ge(her)introduceerd in een aparte wildbaan op het centrale deel van het Park. In de jaren negentig zijn de binnenrasters verwijderd en daarmee de wildbaan bij de overige delen

van het Park getrokken. Hierdoor ontstond het huidige omrasterde leefgebied. In 2013 zijn twee in- en uitsprongen gemaakt, waarmee alle dieren, uitgezonderd moeflons, vrij kunnen uitwisselen met de aangrenzende gebieden.

Sinds de introductie heeft het wild een invloed op de bosontwikkeling in het Park. Delen van het Park waar nadrukkelijk een diverse bossamenstelling gewenst was, lagen buiten de wildbaan. Binnen de wildbaan bleef verjonging vooral beperkt tot grove den, vaak ook geholpen met tijdelijke rasters. In aanloop van de geplande rasterverlaging in 2013 is een monitoringnetwerk opgezet om de effecten van de toenmalige wilddichtheid en wilddruk in kaart te brengen, en deze te gaan volgen in de periode na rasterverlaging. Sinds 2011 wordt op meer dan tachtig transecten bekeken wat de vraat aan de topscheuten van de verjonging is. Tevens zijn 25 exclusies gemaakt van 12 bij 12 meter om de effecten van vraatdruk op de bosverjonging te volgen.

Uit het onderzoek bleek dat de reeënstand afnam na introductie van edelhert, maar bovenal dat de toenmalige populatiegrootte met een voorjaarsstand van rond de 250 edelherten sterk zou moeten dalen om een gevarieerde bosverjonging tot stand te brengen. In het eerste decennium van deze eeuw is de edelhertenstand omlaag gebracht

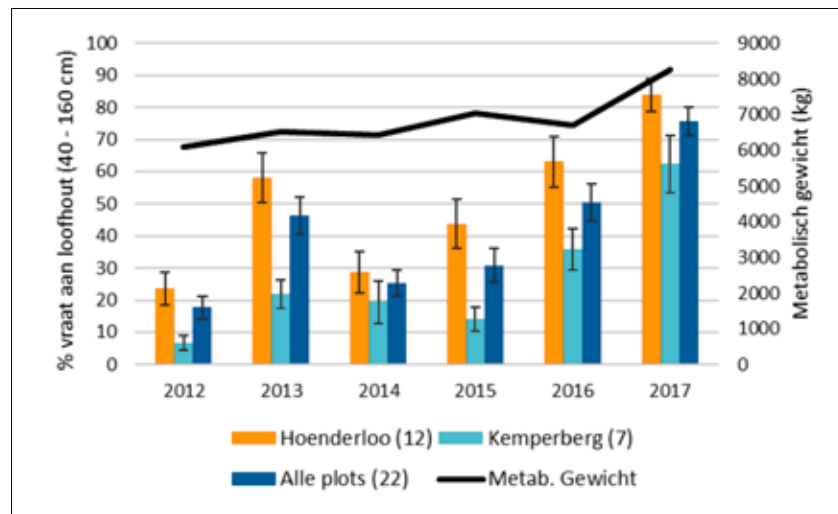

terrein verdragen?

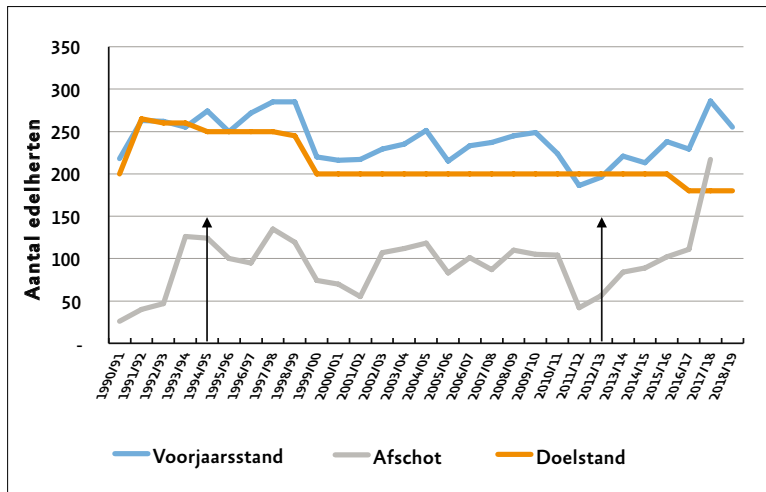
tot een voorjaarsstand van 200 dieren. Aanvankelijk veranderde de dichtheid van hoefdieren weinig na rasterverlaging, maar de laatste jaren is er een sterke toename van het aantal edelherten in het Park, hetgeen ook terug te zien is in het percentage loofbomen met uitgevreten topschieten (figuur 1).

Het Park streeft een gevarieerde bosvegetatie na met een belangrijk aandeel loofbomen. Onder de huidige vraatdruk blijft dat doel buiten beeld. De ruwe berk kan nog doorgroeien, maar door selectieve vraat krijgen andere loofboomsoorten zoals lijsterbes, eik en zachte berk geen kans. Naar verwachting zal het aandeel naalddhout alleen maar toenemen, maar dat heeft weer een negatief effect op de bodem en op termijn ook op de beleefbaarheid van het bos. Daarom heeft het Park besloten om de voorjaarsstand van edelherten te verlagen naar 180. Als blijkt dat de vraat alsnog te hoog is, zal de stand verder worden verlaagd. Het Park herbergt een aantal zeldzame vlinders, zoals de aardbeivlinder en bosparelmoervlinder. Edelherten eten onder andere de plantensoorten waar deze vlinders van afhankelijk zijn. Het voorkomen van deze waardplanten wordt gemonitord om te evalueren of de vraatdruk niet ten koste gaat van zeldzame fauna en flora,

Figuur 1: Het percentage loofbomen met topvraat tussen 2012 en 2017, in twee delen van Het Nationale Park De Hoge Veluwe, en de totale vraatdruk van ree en edelhert samen, uitgedrukt als metabolisch gewicht (waarmee de vraatdruk per diersoort wordt gewogen naar het lichaamsgewicht). Gemiddeld bestaat dit gewicht uit 13% ree en 87% edelhert. De relatief hoge vraatpercentages in 2013 waren het gevolg van een langdurig sneeuwdek in de late winter.

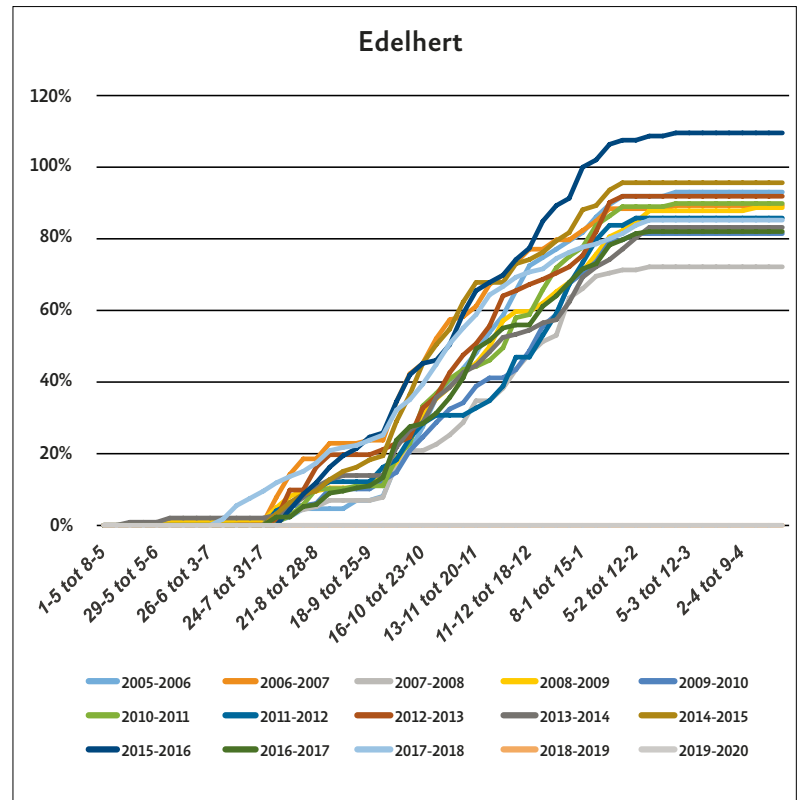
Figuur 2: Een overzicht van de telgevens (voorjaarstand), de afschotgegevens en de vastgestelde doelstand van edelhert in Het Nationale Park De Hoge Veluwe. De pijlen geven de momenten aan waarop de rasters rond de wildbaan werden verwijderd (1994) en er openingen zijn gemaakt in het buitenraster (2013).

Tabel 1: Methode voor het bepalen van het benodigde afschot van het edelhert. Op basis van de voorjaarstand wordt de verwachte zomerstand berekend. Het verschil met de nagestreefde stand bepaalt dan het afschot.

	Herten	Spitsters	Hindes	Smal dieren	Kalveren m	Kalveren v	Totaal
Voorjaarstand	105	31	75	25	25	25	286
Zomerstand	136	25	100	25	48	48	381
Streven	64	11	63	10	16	16	180
Afschot	72	14	37	15	32	32	201

Figuur 3: De ontwikkeling van het afschot van edelhert gaandeweg een seizoen vanaf 2005 in Het Nationale Park De Hoge Veluwe. Het percentage afgeschoten dieren is berekend ten opzichte van het beoogde afschot (y-as).

Een foto van een van 70 cameravallen.

Snapshot

Om wilddichtheid te bepalen is in aanloop naar de rasterverlaging van 2013 in samenwerking met Wageningen Universiteit een monitoring-systeem met cameravallen opgezet. Hiermee is aangetoond dat de dieren hun activiteit aanpassen aan de openingstijden van het Park en dat edelherten samentrekken in gebieden met weinig verstoring. Op zich zijn dit natuurlijk geen verrassende uitkomsten. In de nabije toekomst kunnen de beelden van de cameravallen wellicht gebruikt worden voor het berekenen van de lokale dichtheden van de verschillende wildsoorten.

De zeventig camera's hebben inmiddels ruim 6 miljoen foto's opgeleverd van dieren. Om deze stortvloed aan gegevens te verwerken heeft het Park samen met Wageningen Universiteit een systeem ontwikkeld waarin de burger kan helpen met het analyseren wat er op die foto's staat: www.hogeveluwe.nl/snapshot. De eerste dag na lancering waren al ruim 103.000 waarnemingen ingevoerd. Het wereldwijde platform Zooniverse heeft het project inmiddels geadopteerd waardoor burgers over de hele wereld mee kunnen helpen. Daarmee is het monitoring-systeem ook een belangrijke pijler geworden van de publieksvoorlichting, en draagt bij aan de naamsbekendheid van het Park.

zoals recent werd aangetoond in de Amsterdamse Waterleidingduinen. Omdat het Park een goede vlinderstand van belang vindt, mag de edelhertenstand niet onbelemmerd groeien. Overigens heeft onderzoek in het Park onlangs wel vastgesteld dat wroetactiviteit van zwijnen juist weer gunstig is voor het voorkomen van de aardbeivlinder.

Wildzichtbaarheid

Het verlagen van de wildstand ter stimulering van loofbomen mag niet ten koste gaan van de wildzichtbaarheid. Veel bezoekers komen immers voor het wild naar De Hoge Veluwe, waarbij de bronst van de edelherten een jaarlijks terugkerend hoogtepunt is. Om de wildzichtbaarheid op een hoog niveau te houden zonder dat dit ten koste is gegaan van het natuurlijk gedrag, zijn vaste plekken ingericht om de bronst te bekijken. Het wild raakt daardoor vertrouwd met de aanwezigheid van mensen en laat zich makkelijk zien. Het feit dat er soms gelijktijdig honderden bezoekers van de bronst staan te genieten, lijkt geen probleem te zijn.

Tel- en afschotgegevens

Sinds de oprichting van de Stichting in 1935 zijn tel- en afschotgegevens over het wildbeheer verzameld. De data over de edelherten laten zien dat de afwijking van de tellingen ten opzichte van de prognose steeds minder werd. Een nadere analyse op basis van gegevens uit de jachtboeken liet zien dat de nauwkeurigheid van de veldtellingen voor edelhert en moeflon hoog is. In de jaren voor het openen van het raster in 2013 was de afwijking van veldtelling ten opzichte van de prognose gemiddeld niet meer dan 2%. Waarschijnlijk wordt de populatiegrootte van wild zwijn bij veldtellingen onderschat. Na het op twee plaatsen openen van het raster in 2013, en vooral nadat op het Deelerwoud (Natuurmonumenten) is gestart met afschot, is de stand van edelherten in het Park sterk toegenomen (figuur 2).

Faunabeheer

Faunabeheer is uiteraard niet het enige doel in het Park. Na afwegingen kan het zo zijn dat er

Damhert

foto Eline de Jong

foto Eline de Jong

Edelhert

laties worden gezien tussen fauna en de te bereiken doelen. Als de fauna andere doelen in de weg zit, kan de beheerder overwegen om in te grijpen. In het Park is besloten om de wildpopulaties te reguleren via afschot. De basis daarvoor zijn de tellingen in het voorjaar. Omdat de gemiddelde aanwas kan worden berekend kan de zomerstand (na de geboortegolf) worden bepaald. De zomerstand min het gewenste/vastgestelde aantal bepaalt het te realiseren afschot (tabel 1).

Omdat alleen het Park verantwoordelijk is voor de te bereiken doelen en de daarbij horende uitvoering heeft De Hoge Veluwe het jachtrecht zelf behouden. De Stichting laat zich daarbij helpen door maximaal vijftien externe jagers die onder directe begeleiding staan van de vier jachtopzichters in dienst van het Park. Bejagen vindt uitsluitend plaats in een hoogzit en bersen vindt alleen onder begeleiding van een jachtopzichter plaats. De jachtopzichters weten door hun dagelijkse aanwezigheid in het Park exact hoe het praktisch georganiseerd moet worden om een maximaal resultaat te bereiken.

Het te realiseren afschot is taakstellend en wordt gaandeweg het seizoen per week gevolgd. Omdat het verloop van het afschot door de jaren heen dezelfde ontwikkeling doormaakt (figuur 3) kan redelijk vroeg in het seizoen worden ingegrepen als dat nodig is. Als blijkt dat de externe jagers het te realiseren doel niet gaan halen, nemen de jachtopzichters een deel voor hun rekening.

Toekomst

Het Park ziet nog verschillende mogelijkheden tot verbetering in het bedienen van verschillende doelen. Zo zou de eigenaar/beheerder een duidelijker positie moeten krijgen in het beleid.

Er wordt in de discussie rondom faunabeheer nog te veel over het schot gesproken en te weinig over het doel van een terrein. Generieke doelstanden voor grote gebieden gaan voorbij aan het feit dat voor het bereiken van gestelde doelen, die doelstanden op kleinere schaal tot ongewenste effecten kunnen leiden. Het faunabeheer zou dus veel meer gedifferentieerd in ruimte en tijd moeten worden om recht te doen aan de meervoudige doelen die altijd voor terreinen gelden. In het kader van het concept 'draagkracht' pleit het Park er dus voor om dit niet alleen in de klassieke zin te benaderen, dat wil zeggen als de hoeveelheid voedsel die een bepaalde populatiegrootte kan dragen, maar juist de draagkracht te zien als een evaluatie van de mogelijkheden om gestelde terreindoelen te realiseren bij een gegeven populatiegrootte van grote hoefdieren. Daarnaast zou het goed zijn om analoog aan de toestemming voor professionals ook particuliere jagers met een geluiddemper te mogen laten jagen. De ervaringen die de afgelopen 10 jaar met het jagen door de jachtopzichters van het Park met een geluiddemper zijn opgedaan, zijn uitermate positief. Er wordt minder onrust geconstateerd in de nabije omgeving van een afgegeven schot.

Als laatste zou het goed zijn om ten behoeve van de wildzichtbaarheid het jaarrond jagen mogelijk te maken. Het Park is ervan overtuigd dat afschot van alleen lopende smaldieren en spitsers in de periode dat zij worden verstoten door het moederdier uiteindelijk positief uitpakt op de rust onder de blijvende populatie. Onderzoek in het buitenland bevestigt die indruk.<

Leidekker@hogeveluwe.nl
jan.denouden@wur.nl